

Holmön- Umeås utpost i Kvarken Strategier för framtiden

Kommunstyrelsen Umeå kommun 2013 01 15

Holmön- Umeås utpost i Kvarken. Strategier för framtiden.

Antagen av Kommunstyrelsen 2013 01 15.

Arbetet med framtagande av strategisk målsättning för Holmön har skett av en arbetsgrupp med personer från Umeå kommun och Holmön.

Följande har deltagit:

För Umeå kommun: Bo Widén- projektledare, Isabella Forsgren- planeringschef, Lena Carlsson- kommundelschef Sävar, Pernilla Helmersson- samhällsplanerare och Nina Sandvik- samhällsplanerare.

För Holmön: Lena Egnell, Birgitta Fritzdatter, Ulf Holmgren, Lars Janzén samt Olle Nygren.

Parallellt med framtagande av strategin har ett examensarbete gjorts av Ida Hellman kring utpekande av möjliga s.k. LIS-områden på Holmön.

Politisk styrgrupp är kommunstyrelsens näringslivs- och planeringsutskott.

Kartor: Umeå kommun.

Flygbilder: Lars Lindh.

Bilder: Fyrvaktaren HB där inte annat anges.

Layout och bearbetning: Pernilla Helmersson.

Omslagsbilder: Fyrvaktaren HB, L-G Boström samt A Enetjärn.

Innehåll

1. Introduktion	4
1.1 Medborgarförslag om att ta fram en strategisk målsättning för Holmön	4
1.2 Holmöns värden för ett växande Umeå	5
Karta, norra Holmön	6
2. Framtidsfrågor för Holmön	7
2.1 Övergripande målsättning	7
2.2 Befolkningsutveckling	8
2.3 Bebyggelseutveckling	10
2.4 Näringslivsutveckling	12
2.5 Utveckling av kultur- och naturmiljövärden	14
2.6 Utveckling av infrastruktur	16
2.7 Utveckling av offentlig och kommersiell service	18
3. Strategier för framtiden	20
3.1 Driva på arbetet med att en ny och större färja bör anskaffas för färjeleden Norrfjärden-Holmön	20
3.2 Kommunen bör överväga planeringsinsatser för Holmön	21
3.3 Positiv inställning till nya verksamheter	22
3.4 Förstärkt marknadsföring	22
3.5 Beredskap för ökad offentlig service	23
3.6 Fast bredband	23
3.7 Viktigt att Holmöns unika och speciella förutsättningar beaktas i statliga, kommunala och andra organ som rör Holmön	23
4. Målsättningar- i sammanfattning	25

Bilaga 1.

Holmöns natur- och kulturvärden i Holmöskärgården- en resurs för framtida utveckling. Ulf Holmgren, 2012.

Holmöns båtmuseum och Byviken. Foto: L-G Boström.

1 Introduktion

1.1 Medborgarförslag om att ta fram en strategisk målsättning för Holmön

Under 2010 lämnades ett medborgarförslag till Umeå kommunfullmäktige angående Holmön. Önskemålet gällde att kommunen skulle ta fram en politiskt beslutad utvecklingsplan för Holmön i dialog med Holmöborna. Fullmäktige lämnade förslaget till kommunstyrelsen för handläggning och beslut. Kommunstyrelsen gav i sin tur utvecklingsavdelningen i uppdrag att handlägga ärendet. Direktiven handlade om att ta fram ett underlag till någon form av samlad strategisk målsättning i samråd med Holmöbor gällande förutsättningar för boende och verksamheter på Holmön. I följande dokument redovisas resultatet av detta arbete. Materialet har varit föremål för dialog och samråd under sommaren och hösten 2012. Strategin antogs i kommunstyrelsen i början av 2013.

1.2 Holmöns värden för ett växande Umeå

Umeå växer. För umeborna utgör Holmön ett annorlunda och lättillgängligt besöksmål som de flesta har ekonomisk och praktisk möjlighet att besöka. Under sommarhalvåret besöks Holmön av ett stort antal fritidsboende och turister. Många lockas till ön för att besöka något av alla de arrangemang som ligger som ett pärlband över sommaren – postrodden mellan Holmön och finska Björkö, den rikskända och välbesökta Holmöns visfestival, Sveriges minsta jazzfestival, bygdespelsvecka och Norrlandsvecka Holmön, där holmöborna hälsar besökare från fastlandet välkomna med öppna hus och gårdstun, sik och nybakat bröd från öns bagarstugor samt underhållning och god mat på Holmö havsbad.

Holmöskärgården utgörs av en mängd öar, från Holmön och Stora Fjäderägg i norr till Holmögadd i söder. Landskapet är ömsom idylliskt med slingrande småvägar genom huvudöns välbevarade bykärna med röda stugor, hukande ladugårdar och odlingsstegar, ömsom karg och storslagen som på Stora Fjäderäggs klapperstensfält och på de obebodda Grossgrunden och Gaddarna i söder.

Bykärnan med tillhörande odlingslandskap och ön Stora Fjäderägg med fyrplats och fågelstation är kulturmiljöer av riksintresse. Fyrarna på Bergudden och Holmögadd är skyddade som byggnadsminnen.

Hela holmöskärgården, förutom Gaddarna längst i söder, är riksintresse för det rörliga friluftslivet. Här kan stressade stadsbor njuta av vandringar utmed öde stränder, fågelliv i de långgrundna vikarna, det storslagna lugnet vid någon av fyrplatserna eller vid fiskebastumiljöer med märkliga namn som Gåsflötaögern, Laxbådgrund, Rossgrundet eller Håtgrundögern. Om hösten lockar skogar och skär med rikedom av svamp och bär - lingon, blåbär, hallon, hjortron och havtorn.

Stora Fjäderägg, huvudöns östsida större delen av Ängesön samt Grossgrunden och Gaddarna är skyddade som naturreservat, ett av Sveriges största marina. Naturen bjuder på ett flackt landhöjningslandskap med örtrika stränder och ett osedvanligt rikt fågelliv, med bland annat havsörn, smålom, labb och tobisgrissla.

På Holmön, som ligger 45 minuters färjetur över öppet hav, finns fastboende och ett stort antal fritidsboende som med stort engagemang jobbar för byns framtid. För att utvecklas och fungera som besöksmål behöver Holmön även fortsatt ha en fast befolkning och förbindelserna med fastlandet måste vara så goda att arbetspendling är möjlig och besök underlättas. I detta arbete beskrivs strategier i syfte att skapa förutsättningar för Holmön att växa samt utvecklas som ett attraktivt besöksmål.

Korta fakta om Holmön

Holmön – eller Holmöarkipelagen (Holmön, Ängesön, Stora Fjäderägg, Holmögadd, Grossgrunden mm.), ligger i Kvarken, cirka tio kilometer från fastlandet, öster om Umeå. Färjeläget Norrfjärden på fastlandssidan ligger 30 kilometer från Umeå.

Holmöarna har varit permanent bebodda och brukade i mer än 700 år, med spår av tillfälligt boende sedan 500-talet. De första kolonistörerna ägnade sig i huvudsak åt fiske och säljakt, därefter kom boskapskötsel och jordbruk även att spela en viktig roll för invånarnas försörjning.

Holmön

HOLMÖN-STRATEGIER FÖR FRAMTIDEN

Kartbild norra Holmön. Karta: Umeå kommun

Byviken norra Holmön

2. Framtidsfrågor för Holmön

I följande kapitel presenteras målsättningar kopplat till viktiga framtidsfrågor för Holmön gällande utvecklingen av befolkning, näringsliv, infrastruktur och service m.m.

2.1 Övergripande målsättning

För arbetet med den framtida utvecklingen på Holmön har en övergripande målsättning formulerats. Utifrån denna övergripande målsättning har ett antal delmål eller undermål formulerats varifrån sedan olika strategiska spår diskuteras och belyses. Kapitlet avslutas med en sammanfattande redovisning av strategiska målsättningar.

Övergripande målsättning

- Det ska vara möjligt att bo, arbeta och bedriva verksamheter på Holmön. Likaså ska det vara möjligt att ha daglig arbetspendling till/från fastlandet.
- Det stora värdet av Holmöns unika natur- och kulturmiljö ska tillvaratas, utvecklas och marknadsföras för besöks-, rekreations- och turiständamål för såväl lokala, regionala som andra målgrupper."

Arbetspendling med Helena Elisabeth.

2.2 Befolkningsutveckling

Målsättning

- Bofast befolkning på Holmön. Minst 100 personer i en nära framtid.

Fast befolkning

En kärna av fast boende utgör fundamentet för en fungerande samhällsbildning. För att kunna vända trenden av befolkningsminskning och få till en ökning av den fasta befolkningen krävs att en rad faktorer samverkar.

Det måste vara möjligt att bo på Holmön och ändå kunna försäkra sig om en utkomst som är tillräcklig för att klara livet och vardagen. Det betyder att det antingen finns arbetstillfällen på ön eller inom rimligt pendlingsavstånd.

För att kunna locka fler boende till Holmön krävs även att det går att skapa en attraktiv boendemiljö med acceptabel standard samt att det finns en fungerande offentlig och kommersiell service, anpassad till befolkningens storlek och sammansättning.

Behovet av fler lokala arbetsplatser

Att skapa fler lokala arbetsplatser på Holmön kan vara svårt. Försök inom jordbruks- och turistsektorn har inte alltid varit framgångsrika men besöksnäringen bör ha goda förutsättningar på Holmön. Här kan mycket positivt ske om man kan engagera entreprenörer, skapa en mer offensiv och väl sammanhållen marknadsföring och vidta åtgärder för bättre tillgång på riskkapital. Näringsidkare uttrycker t.ex. svårigheter att få loss kapital via bankerna.

Arbetspendling

Arbetspendling för boende på Holmön är under vissa förutsättningar ett realistiskt alternativ. Med ett pendlingsavstånd till Umeå på 50-60 minuter (färja + bil) enkel väg kan Holmön som bostadsort vara ett alternativ för de människor som söker ett naturnära boende.

För att pendling ska fungera måste kraven på en fungerande färjetrafik sättas högre än idag. Förutom en bättre tidtabell med ökad turtäthet måste färjans driftsäkerhet förbättras. Det gäller framför allt trafiken på vinterhalvåret då driftstörningar, med bland annat inställda färjeturer, har varit förekommande. Under dessa omständigheter fungerar inte ett pendlande arbetsliv.

En anledning till befolkningsminskningen under senare år har varit krångel med vintertrafiken. Holmöns speciella förutsättningar, som en ö belägen tio kilometer ut i Kvarken, gör en fungerande färjetrafik angelägen. Färjan betecknas som den livlina som Holmön är beroende av för att uppnå en positiv utveckling. Med bättre färjeförbindelse skulle potential för inflyttning finnas bland de som idag är fritidsboende.

Att arbeta på distans

Fler arbetstillfällen på Holmön kan även skapas via bättre förutsättningar för distansarbete. Då är tillgång till bra it-förbindelser viktigt. Förbindelsen behöver ha hög kapacitet och stabil funktion. Dagens trådlösa förbindelse måste bytas ut mot en fast. Det skulle ge fler möjlighet att arbeta från hemmet på Holmön.

Öns lärare Lena Egnell år 2010. Skolan är nedlagd idag men har tidigare öppnat och stängt flera gånger.

Helena Elisabeth. Foto: L-G Boström.

Befolkningsutveckling

För tio år sedan fanns det omkring 90 fast boende på Holmön, idag är den siffran under 60.

Den största befolkningen på Holmön återfanns på ångar och halvan av 1900-talet då som mest cirka 430 personer var fast boende på ön.

Jordbruket var utbrett, ett stort antal kreatur återfanns på ångar och utmarksbeten. I takt med att såväl jakt, fiske som jordbruk blivit svårare att upprätthålla och utveckla har befolkningsutvecklingen på Holmön varit negativ under de senaste 40-50 åren.

Befolkningens sammansättning ser ut som i många andra i landsbygdsområden, det vill säga med en oproportionell stor andel äldre. Mer än en tredjedel av Holmöns befolkning är 65 år och äldre.

Fritidsbefolkning

På Holmön finns cirka 200 fritidshus vilket innebär att antalet boende under somrarna mångdubblas. Många fritidshusägare besöker ön året runt.

Holmöns bykärna är kulturmiljö av riksintresse.

2.3 Bebyggelseutveckling

Målsättning

- Ökad bebyggelse för året runt- och fritidsboende på Holmön

Varför byggs det inte mer på Holmön?

En förutsättning för en positiv utveckling på Holmön är att det ska vara möjligt att bygga fler bostäder. Det finns idag ett fåtal kommunala tomter på ön men att bygga på Holmön innebär särskilda förutsättningar. En svårighet handlar om begränsningar att transportera byggmaterial till ön. Till exempel är det inte möjligt att komma ut till ön med en betongbil. Följden blir att betong exempelvis till ett grundbygge måste handblandas. Detta blev fallet vid byggandet av affären vilket krävde mycket stor ideell arbetsinsats.

Ett bygge fördyras även av att entreprenörer måste pendla till Holmön. Det största hindret för byggare handlar nog ändå om att det är svårt att veta var man ska vända sig för utförande av olika tjänster. Det krävs många lokala kontakter t.ex. för grävarbeten, grus m.m.

Planmässiga förutsättningar och pågående planering

Endast ett fåtal detaljplaner finns fastställda på Holmön. Två för bostäder och en för utveckling av camping- och konferensverksamhet vid Holmö havsbud. I övrigt prövas varje enskilt bygglov dels utifrån sina egna förutsättningar, dels utifrån allmänna förutsättningar. Restriktioner att beakta är Holmöns bykärna som är kulturmiljö av riksintresse liksom Stora Fjäderägg. Därtill finns naturreservat på en stor del av Holmön och Ängesön.

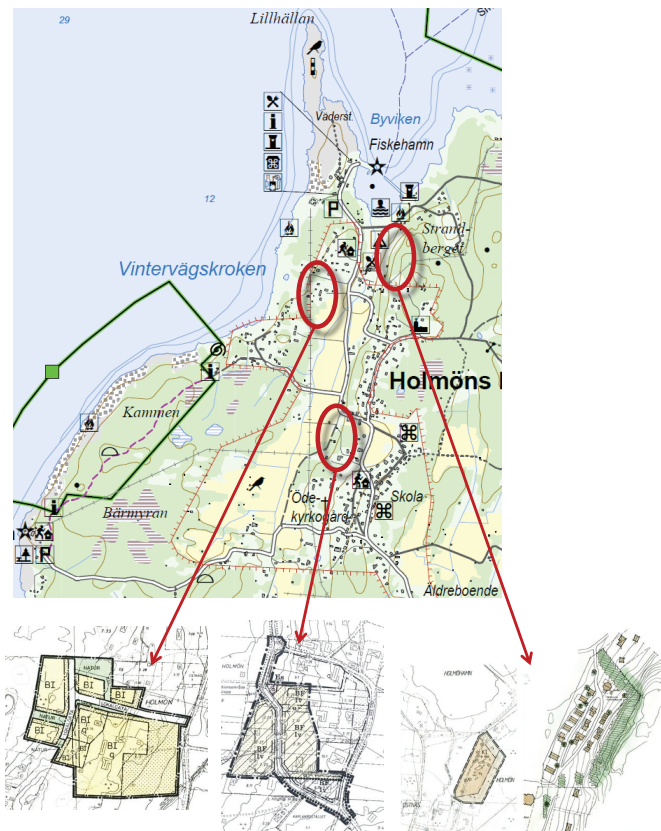
För närvarande pågår ett arbete inom området landsbygdsutveckling i stora delar av landet, något som även berör Umeå kommun och Holmön. Det handlar om landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS), vilket innebär möjligheter att peka ut områden i kommunen som kan få dispens från gällande strandskyddsbestämmelser. I Umeå kommun pågår LIS-arbetet just nu och för Holmöns del finns det förslag om utpekande av tre LIS-områden. Förslaget ska diskuteras på bystämma i Holmön sommaren 2012.

Behov av fysisk planering

Det finns skäl att överväga någon form av fysisk planering för hamnområdet med intilliggande verksamheter (båtmuseum, hamnkrog, butik bl.a.). Underlag för en detaljplan, som motsvarar ett planprogram, finns framtaget i den planutredning som gjordes av Lantmäteri (daterad 10 maj 2006. AC05137) och hamnvisionen (daterad 22 juli 2008 som gjordes av Hamnföreningen i samförstånd med Holmöns utvecklingsforum, HUF).

De pågående diskussionerna samt prövningen av etablering av en vindkraftpark på Holmön kan dessutom ses som ett skäl för planeringsinsatser.

Inom områden med en kulturmiljö av riksintresse bör alla förändringar av bebyggelsen prövas av byggnadsnämnden. Kulturmiljön måste därför säkerställas med områdesbestämmelser. Det finns ett ökat behov att säkerställa kulturmiljöer bland annat mot bakgrund i tidigare förändringar i lagstiftningen. Till exempel tilläts större storlek på friggebodar.

Holmön 3:7 tomter för fritidsbebyggelse

Byggnadsplan 2:24 – 2:31
7 kommunala tomter

Holmön 7:49
Turist- och konferens

Detaljplaner på Holmön, antagna 1992, 1988 respektive 1999.

Korta fakta om lokala arbetsplatser

Holmön har få lokala arbetsplatser. Jordbruk saknas och något egentligt underlag för jakt och fiske finns inte såsom reglerna ser ut idag.

Vissa arbeten finns inom service såsom exempelvis i butiken, restaurangerna och äldreomsorgen bland annat.

Det finns ett mindre antal fåmansföretag på Holmön inom turism-, konsult- och itbranschen. Några entreprenörer och hantverkare finns även.

Skogsfastigheter ger vissa jobb inom skogs-skötsel och avverkning.

Holmö havsbad.

2.4 Näringslivsutveckling

Målsättning

- Näringsverksamhet ska främjas.
- Holmön ska vara målpunkt för turism och stärka sin ställning som besöksmål i Umeå kommun.
- Ökad synlighet genom satsning på marknadsföring.
- Värdefullt vore även att söka skapa bättre möjligheter för den som är intresserad att återuppta gamla sysslor som småskaligt fiske och jordbruk. Detta som del i försörjningen och som bidrag till att hålla landskapet öppet och föra traditioner vidare. Ett sätt kan vara att påverka gällande regelverk.

Besöksnäring

Holmöns unika och speciella kvaliteter ur såväl natur- som kulturmiljösynpunkt ger goda förutsättningar för en betydande utveckling av besöksnäringen på ön. Läs mer under avsnittet Utveckling av natur- och kulturmiljövården.

Stora insatser har gjorts av enskilda, föreningar, stiftelser och andra organisationer för att driva turistisk verksamhet på Holmön. Under sommaren genomförs en rad festivaler och publikdragande aktiviteter med stort lokalt engagemang såsom Holmöns visfestival, jazzfestivalen Seajazz, postrodden, norrlandsvecka Holmön och t.ex. Holmöspelet.

Det finns vackert inredda och magnifikt belägna vandrarhem på Berguddens fyrplats och på Stora Fjäderäggs fyrplats och centralt belägen lägergård i Prästgården. Vidare finns, bär- och svampmarker, blommande strandängar, ljusa inbjudande skogar och en tjärdoftande Holmöslup liksom karga och vackert belägna fiskebastumiljöer och en idyllisk, faluröd skärgårdsidyll. Holmöns båtmuseum klassas som ett av rikets förnämsta såväl till de föremål som exponeras som till utformning av utställningar och byggnader.

Möjligheter och utmaningar

Ett exempel på näringslivskoncept som bör vara möjligt att realisera på Holmön är en utbyggd och utvecklade konferensverksamhet. Det handlar om att intressera entreprenörer och kapital att etablera sig i Holmöns unika miljö. En fungerande konferensverksamhet begränsas framförallt av att den boendestandard som efterfrågas saknas. Det finns behov av ökad boendekapacitet och höjd standard. Viss kapacitet finns via vandrarhemmen men för den som önskar högre boendestandard saknas alltså bra alternativ.

Sommartid finns matservering på Holmön, men övrig tid på året är det svårare. En tredje utmaning gäller färjetrafiken. Förutom att färjan Helena Elisabeth har låg kapacitet (nedklassad från 173 till 59 passagerare vilket medför liten lastkapacitet) har den dålig driftsäkerhet. Brister finns även gällande tidtabellen. Vardera två turer går på morgon/förmiddag och eftermiddagar. Det betyder att den som besöker Holmön med morgonfärjan inte kommer hem förrän sent på eftermiddagen. Under sommaren finns även en tur på dagen. Ökad flexibilitet och högre turtäthet är önskvärd.

Marknadsföring

En annan viktig faktor för en framtida utvecklad besöksnäring är marknadsföringen. Här är det viktigt att bibehålla och fortsätta utveckla goda kontakter och relationer med turistaktörer och turistbyråer i andra delar av landet.

Vindkraft

Ett aktuellt projekt som diskuteras på Holmön är etablering av en vindkraftpark med 29 aggregat utplacerade på Holmön och Ängesön. Företaget Slitevind ligger bakom planerna och de har bedrivit ett långtgående planerings- och projekteringsarbete. En rad utredningar och förundersökningar har genomförts, bland annat fågelinventering med åtföljande studier, markundersökningar, lokaliseringsutredningar, modellbeskrivningar, bullerutredningar samt en kulturhistorisk fältinventering. För närvarande pågår en hindersprövning av vindkraftsparkens inverkan på flygtrafiken. Företaget planerar att lämna in en ansökan tidigast hösten 2012.

Vindkraft på Holmön medför ingrepp i en speciell natur- och kulturmiljö, men skulle generera fasta arbetstillfällen (4-6 årsarbetare under normal drift) liksom inkomster till fastighetsägare och Holmö by. Farhågorna handlar om att en vindkraftsutbyggnad ska medföra en svagare utveckling av besöksnäringen, minskat intresse att vistas och bosätta sig på ön.

Om tillstånd ges kan vindkraftsparken börja byggas tidigast 2014-2015. En vindkraftetablering skulle kunna bidra till att Holmön förses med fast bredband för IT-kommunikation. Optiska fibrer kan integreras i de kraftkablar som ska leverera energin till stamnätet. För all verksamhet som bedrivs på Holmön är en väl fungerande färjelinje av betydelse. För vindkraftsprojektet skulle en uppgraderad färja betyda mycket för möjligheterna att bedriva en rationell verksamhet, inte bara vid investerings- och etableringstillfället utan kanske änmer under den därpå följande löpande driften.

Diskussioner pågår om etablering av vindkraftpark på Holmön och Ängesön. Foto: Umeå kommun.

Högre kvalitet och ökad kapacitet gällande boende samt marknadsföring är exempel som skulle bidra positivt för främjande av besöksnäringen på Holmön.

Holmöns båtmuseum har byggts och drivs av ideella lokala krafter. Foto: Umeå kommun.

Holmöns kulturlandskap är beroende av att marker hålls öppna.

2.5 Utveckling av kultur- och naturmiljövården

Målsättning

- Omsorg och hänsyn ska tas till Holmöarnas unika natur- och kulturvården.

Holmön som tillgång för ett växande Umeå

Det finns anledning att uppmärksamma att Holmön med sitt speciella läge och sin fantastiska natur- och kulturmiljö är en stor tillgång för Umeå kommun, en tillgång som rätt hanterad kan bli än mer värdefull och givande.

Stora satsningar

Stora satsningar har genom åren gjorts från kommunens, statens och EU:s sida för att lyfta fram samhället. Länsstyrelsen sköter naturreservat och Natura 2000-områden på Holmön och Ängesön. Kommunen har satsat resurser inom främst det rörliga friluftslivet och gästhamnen. Staten har via etableringen av öns naturreservat och satsningar inom kulturminnesvården deklarerat sitt intresse för en utvecklad besöksnäring. Holmöns bykärna och Stora Fjäderägg är klassade som riksintressanta för kulturmiljö. Fyrplatserna på Bergudden och Holmögadd liksom kyrkan är statliga byggnadsminnen.

Länsstyrelsen har även gjort stora satsningar för bevarandet av jordbrukets och fiskets byggnader bland annat genom rustning av ett antal fiskebastumiljöer. En

diskussion förs om ett framtida bildande av ett kulturresevat på Holmön. EU har varit med och bidragit till vissa satsningar. För drygt tio år sedan drevs bland annat ett brett uppdrag Leader-projekt som handlade om en utvecklingsplan för Holmön.

Hela Holmöarkipelagen utom det tidigare militärområdet på Gaddarna är också intresserad för friluftsliv avsatt för att ge möjlighet till bland annat ”strövande, vandring, bad, båtsport, kanoting, fritidsfiske, bär- och svamplockning.”

Viktiga områden för utveckling av besöksnäring

Holmöarnas naturreservat omfattar Stora Fjäderägg, en remsa utmed östra sidan av huvudön, större delen av Ängesön samt ögrupperna Grossgrundet och Gaddarna. I reservatet finns vandringsleder med rastplatser med vindskydd. Lederna erbjuder natursköna vandringar längs Ängesöns västra och östra stränder men är svåra att nå för dagturister och barnfamiljer. Hela Holmöskärgården, utöver Holmögådd, är betecknat som riksintresse för det rörliga friluftslivet.

Välbesökta områden som relativt lätt nås från färjeläget är Trappudden och Lillhällan nära hamnen samt hela västsidan av Holmön med strandängar, trolska sjöar och många fornminnen. Även här finns i viss utsträckning markerade leder.

Viktiga områden för turism är, utöver hela centrala byn, vägen ner till Bergudden och fyren samt vägen söderut genom byn förbi Gäddbäcks fiskeläge ner till bron vid Sörsundet. Dessa områden nås lätt till fots eller med cykel.

Holmön har goda möjligheter att erbjuda olika former av natur- och ekoturism men har också stor potential för andra former av besöksaktiviteter (kulturreseor, konferenser m.m.). Förutom förbättring av de osäkra och glesa kommunikationerna (buss, färja) skulle Holmön behöva en starkt kapacitet för övernattnig med gängse hotellstandard. De vandrarhem som finns är utmärkta och passar väl för sina målgrupper, men vill man nå bredare skikt av besökare måste det vara möjligt att erbjuda övernattnig med högre standard.

St Fjäderägg är kulturmiljö av riksintresse. Här finns också vandrarhem och en fågelstation. Foto: Anders Enefjäll.

Kyrkan är kyrkligt byggnadsminne. Foto: L-G Boström.

Berguddens fyr är statligt byggnadsminne. Foto: L-G Boström.

Helena Elisabeth.

2.6 Utveckling av infrastruktur

Målsättning

- Grundläggande tillgång till viktiga samhällsfunktioner.

Samhällsfunktioner

För att ett samhälle ska fungera krävs grundläggande tillgång till viktiga samhällsfunktioner som hälso- och sjukvård, barnomsorg, skola och äldreomsorg, post, telefon, IT, kommersiell service i form av dagligvaruhandel med mera. Nyckelfrågan handlar om kommunikationer för Holmöns speciella förutsättningar i termer av att det är en ö tio kilometer ut i havet med ett litet antal fast boende. Boende och besökare hänvisas till samhällsfunktioner på fastlandet och är därför beroende av en fungerande färjetrafik. En allmän bedömning är att färjan utgör begränsningen i ett utvecklings- och framtidsscenario för Holmön.

Kommunikationer

Färjeleden till Holmön trafikeras av färjan Helena Elisabeth med Trafikverket och dess färjerederi som huvudman. Sommartid sker viss trafikförstärkning med ytterligare en båt. Problematiken kring Holmöfärjan har varit en följetong. Den nuvarande färjan Helena Elisabeth har en rad brister. Förutom en låg last- och passagerarkapacitet (kraftigt nedklassad) saknar den isbrytande egenskaper, har låg bärighet och dåliga egenskaper i hårt väder. Den låga lastkapaciteten innebär att

det inte går att transportera tyngre fordon eller arbetsmaskiner, inte heller skrymmande byggmaterial eller utrustning. Många logistikfunktioner utförs idag på ett ytterst orationellt sätt på grund av färjans brister, till exempel öns sop- och bränslehantering samt livsmedelshantering.

Därtill har färjan uppvisat stor osäkerhet avseende driften. Avvikelse- och rapporteringen från fastställd tidtabell är omfattande. Restiden mellan Norrfjärden (fastlandet) och Holmön är 40 minuter med Helena Elisabeth. En del av vägnätet på Holmön är klassad som allmän väg med BK2-kapacitet. Sådan kapacitet har inte Helena Elisabeth. 2007 träffades ett regeringsbeslut efter förslag från en av regeringen utsedd utredningsman att färjan skulle ersättas med en stor svävar (kompletterad med en ombyggd färja för lasttrafik). Förslaget har inte realiserats eftersom svävaren av miljöskäl underkänts av Länsstyrelsen samtidigt som det framkommit att en svävar knappast klarar de driftsförhållanden som råder vid havet i norra Sverige. Umeå kommun, Landstinget och Länsstyrelsen i Västerbotten har tillsammans avsatt 15 mnkr för nödvändiga åtgärder i färjelägena när en ny farkost blir aktuell.

Redan nu är bristerna på fastlandssidan, Norrfjärden, akuta. Sommartid råder stort parkeringskaos, fler och större parkeringsytor måste anordnas. Det är också nödvändigt att dra fram gatubelysning till hamnområdet. Mörkret är kompakt, särskilt under höst och vinter. Belysning behövs för ökad trygghet och säkerhet för färjeresenärer. Dessutom måste det bli bättre ordning på och anpassning till den anslutningstrafik som ska serva de personer som åker med färjan.

Problematiken kring färjan har beskrivits av den infrastrukturgrupp som är verksam på Holmön. Gruppen har också formulerat en kravspecifikation för vad som anses nödvändigt att uppnå för ett nytt flytetyg på Holmöleden. Förutom isbrytande egenskaper talar man om en båt/färja med klart ökad last- och passagerarkapacitet, kraftigare motorer och en modern utformning som ger bättre egenskaper vid färd i till exempel hårt väder.

Den huvudstrategi som bör formuleras för att uppnå den övergripande målsättningen för Holmöns samhällsutveckling handlar således om att med kraft söka nå en optimal lösning beträffande den framtida färjetrafiken på Holmöleden. En ny färja bör anskaffas. En annan fråga rör it-försörjningen till ön som idag inte är tillfredställande och består endast av trådlös förbindelse.

Korta fakta om infrastruktur

Kommunikationerna sköts av en färja, Helena Elisabeth. Det är det statliga Trafikverket och dess färjebolag som är operativt ansvariga för denna trafik. Sommartid sker viss trafikförstärkning med ytterligare en båt.

Holmöns IT-förbindelser sker via radiolänk (mikrovåg) som kapacitets- och kvalitetsmässigt håller låg standard.

Foto: Umeå kommun.

Affären är öppen året om och en viktig mötesplats.

2.7 Utveckling av offentlig och kommersiell service

Målsättning

- Grundläggande tillgång till offentlig service.

Kommunal service

För boende och besökare är det viktigt att ha tillgång till service. Den offentliga servicen i form av kommunala insatser är inte allt för omfattande med tanke på att få är bosatta på ön. Insatser görs inom äldreomsorg, kommunal teknik och fritidsområdet.

Skolan är nedlagd sedan några år tillbaka och skolbarnen (åk 2-6) pendlar till fastlandet. Beredskap bör finnas för att öka de offentliga insatserna (ex. barnomsorg och skola) när befolkningen ökar. Skolfastigheten fungerar för övrigt som en central samlingslokal för Holmöborna, och oavsett om skola bedrivs eller inte fyller lokalen ett viktigt behov för samhällslivet på Holmön.

Kommersiell service

Kommunen och andra offentliga organ stödjer direkt och indirekt verksamheter på Holmön genom ekonomiska bidrag, till exempel när det gäller butiken.

Butiken är den allra viktigaste servicepunkten för Holmön och Holmöborna. Butiken drivs av en lokal ekonomisk förening som ägs av både fast- och fritidsbo-

ende på Holmön. Förutom dagligvaruförsäljning är butiken ombud för post, apotek, bibliotek och Systembolag. Man hanterar också försäljning av drivmedel och bränsle. Verksamheten är pressad ur lönsamhetssynpunkt och stora ideella insatser görs för att hålla butiken igång.

Trots ett bra handelsläge nära hamnen vid Byviken är affärens framtid osäker. Affären bärs upp av sommarens ökade försäljning som fritidsboende och besökare bidrar till liksom de offentliga driftbidrag som utgår. På sikt krävs dock ett ökat fast kundunderlag.

Även butiken är beroende av en fungerande färjetrafik utifrån flera aspekter. Den bristande kapaciteten är ett bekymmer när det gäller varutransporter och bränslehantering. Verksamheten blir onödigt betungande och orationell på grund av färjans begränsning.

Butiken och Holmön lever under ett slags moment 22-liknande tillstånd. Försvinner butiken försämras förutsättningarna för Holmöns utveckling markant. Ett ökat kundunderlag förutsätter en uppgraderad färjelinje. Även restaurangverksamheten är i hög grad beroende av en väl fungerande turist- och besöksnäring och fungerande kommunikationer.

Korta fakta om service

På Holmön finns det idag en butik som är öppen året runt och som i princip lever på april till oktobers stora uppsving av fritidsboende och besökare.

För boende och mat finns såväl vandrarhem och lägergård som restaurang, dock med säsongrelaterade begränsningar.

På Holmön finns ett äldreboende. Skolan stängdes år 2010 på grund av för litet elevunderlag.

Öns nya affär invigdes år 2011 i sitt nya läge nära hamnen.

Landshövdingen på besök på öns äldreboende.

Öns skola stängdes år 2010. Foto: Holmon.com

Skolbarnen går numera skola i Sävar. Foto: Lena Egnell

Ideellt engagemang

En rad rad aktiviteter och verksamheter på Holmön bärs upp av lokala ideella krafter. Utan detta engagemang vore situationen än mer bekymmersam. Det finns en framåtanda och ett engagemang som bör bevaras och utvecklas i ett scenario för ett framtida Holmön.

Lokala ekonomiska föreningar driver hamnen, affären, äldreboendet. Hembygdsföreningen driver vandrarhem och en stiftelse sköter Holmöns båt-museum. En bolagsbildning planeras för driften av vandrarhemmet på Stora Fjäderägg och för Holmöslupen (den båt som går i trafik mellan Holmön och Stora Fjäderägg).

3. Strategier för framtiden

Den övergripande målsättningen uttrycker att *”Det ska vara möjligt att bo, arbeta och bedriva verksamheter på Holmön. Likaså ska det vara möjligt att ha daglig arbetspendling till/från fastlandet”* och stöds av nedan listade strategier.

3.1 Driva på arbetet för att en ny och större färja bör anskaffas för färjeleden Norrfjärden – Holmön.

En modernt utformad färja behövs som klarar vinterförhållanden med hög driftsäkerhet och har större person- och lastkapacitet. Med en starkare och snabbare färja skulle restiden minska till 25-30 minuter från dagens 40 minuter. Ökad lastkapacitet är viktig även för möjligheten att transportera last- och arbetsfordon för logistikuppgifter.

För Umeå kommun gäller det att övertyga trafikhuvudmannen Trafikverket och dess färjerederi att behovet av en ny färja är ett berättigat och adekvat krav. Regeringen och Näringsdepartementet har politiskt ansvar för frågan. Ytterligare argument för återanskaffning av färjekapaciteten med ny färja är att den nuvarande färjan snart är 30 år och därmed bör dess ekonomiska livslängd snart vara nådd.

Sambandet och beroendet av färjetrafiken för andra mål och delmål samt verksamheter är av mycket stor betydelse. Färjefrågan ses som en nyckel med avgörande inverkan på Holmöns framtida utveckling.

Genomförande

- Trafikverket är operativ huvudman för färjetrafiken till Holmön.
- Umeå kommun har att söka övertyga myndigheten om att behovet av ny färja är stort och att frågan bör prioriteras högt. Politiska kanaler att nyttja kan vara regeringen och näringsdepartementet.
- Umeå kommun har tillsammans med landstinget och länsstyrelsen avsatt medel för åtgärder för infrastrukturen om ny färja så kräver. Denna överenskommelse träffades i anslutning till att färje frågan handlades av en av regeringen utsedd utredningsman år 2007.

3.2 Kommunen bör överväga ökade planeringsinsatser för Holmön.

Planeringsinstrumentet är viktigt för handlingsberedskapen inför framtida förändringar. Kommunen är enligt Plan- och Bygglagen (PBL) skyldig att ha en översiktsplan som uttrycker hur kommunen avser disponera mark- och vattenområden inom kommunens geografiska område. Här betonas vikten av att planerna uppdateras kontinuerligt. Holmön omnämns marginellt i Umeå kommuns kommuntäckande översiktsplan.

Planeringen är också väsentlig som en signal till boende på Holmön och andra intressenter att det finns en tro på positiv utveckling. Förutom en mer framträdande översiktsplanering kan det finnas anledning att titta närmare på behovet av till exempel områdesbestämmelser och detaljplaner. I samband med en eventuell etablering av en vindkraftpark kan det finnas skäl att göra planmässiga bedömningar. Hamnen och hamnområdet bör också studeras ur plansynpunkt. En ny och större färja kräver antagligen åtgärder och förändringar samtidigt som det finns behov att se över gästhamnen och dess funktioner. Det centrala området kring Byviken med butik, båtmuseum, krogar med mera bör studeras för att på bästa sätt möta framtida behov. Planering för viss bostadsbebyggelse utöver de så kallade LIS-områdena kan också bli aktuellt.

Genomförande

- Umeå kommun bör överväga att genomföra åtgärder i syfte att öka beredskapen för framtida önskvärda förändringar (byggande av bostäder, arbets-/ verksamhetsområden, hamn/gästhamn, servicestruktur m.m.).
- Samtidigt är det av vikt att skyddsvärda miljöer kan erhålla adekvat skydd med stöd av planmässiga regleringar. I och med nya plan- och bygglagen ökar behovet av exempelvis upprättande av områdesbestämmelser för skydd av kulturmiljövärden. God planberedskap är viktiga signaler till både Holmöbor och intressenter som kan ha intresse av att i framtiden bo och/eller verka på Holmön.
- Den utvecklingsplan som Holmöborna tagit fram bör uppdateras och utvecklas, samtidigt som den synkroniseras med övrigt planarbete.

3.3 Positiv inställning till nya verksamheter

Etablering av nya verksamheter och nya arbetsplatser bör prövas med positiva förtecken. Holmön har behov av fler fasta arbetsplatser och nya verksamheter. Den planerade vindkraftparken är en möjlighet som ska prövas och belysas utifrån de förutsättningar och de bestämmelser som gäller. Hänsyn måste tas till såväl Holmöns natur- och kulturmiljö som till miljön för de som är fast boende och fritidsboende på ön. Projektet skulle innebära arbetstillfällen inte bara i etableringsfasen utan även ge löpande inkomster till såväl by som fastighetsägare.

Genomförande

- För att nå en positiv utveckling av samhället på Holmön är det viktigt att förutsättningar skapas för nya verksamheter/nya arbetsplatser. Umeå kommuns grundsinn till nya verksamheter på Holmön bör vara positiv.
- Hänsyn ska givetvis tas till gällande regelverk när det till exempel gäller skyddet av miljön och de kulturellt intressanta områdena och lokalerna.
- Nätverk och samarbeten bör bibehållas och utvecklas.

3.4 Förstärkt marknadsföring

Marknadsföringen av Holmöarkipelagen bör förstärkas påtagligt. Utöver för rent turistisk besöksverksamhet är Holmön en stor tillgång för det rörliga friluftslivet. Inte minst kan det vara viktigt att fördjupa kunskapen om och intresset för Holmön hos kommunens egen befolkning. Relativt få känner till eller har besökt Holmön bland Umeå kommuns egen befolkning. En bidragande orsak har varit den glesa färjetrafiken. Ett Holmöbesök tar en hel dag i anspråk. Holmöns unika natur- och kulturmiljö bör i övrigt lyftas fram för besökare från hela landet och från våra grannländer. Holmöns funktion som nod mellan Finland och Sverige och en port mot Bottenviken kan lyftas fram. Inte minst finns potential att utveckla båt-turismen på Holmön.

Genomförande

- Holmön med omgivning har med sitt läge ute i Kvarken unika och speciella förutsättningar för en utvecklad och bärkraftig besöksnäring. En viktig beståndsdel i en sådan satsning är en målinriktad och bred marknadsföring som sätter Holmön på kartan och väcker intresse. Umeå kommun kan gå i spetsen för insatser inom detta område.

3.5 Beredskap för ökad offentlig service

Beredskap för ökad offentlig service är en angelägen fråga att beakta. Eftersom målet är att få en ökad fast befolkning så är det nödvändigt att kommunen har en viss beredskap för att öka insatserna inom exempelvis barn- och äldreomsorg och skola. För samhället Holmön är det också av vikt att kunna ha en etablerad samlingslokal för gemensamma möten och aktiviteter. Skolfastigheten fungerar på det sättet idag och förhoppningen är att den även i framtiden ska kunna fullgöra detta syfte. Skolan kan också nyttjas som en lokal ”företagspark” där arbetsplatser för enskilda företagare kan inrättas. Det finns också idéer om en kommunal koordinator, samordnare, som mot bakgrund av de mycket speciella förutsättningar som råder för Holmön skulle knyta samman och förädla de kommunala insatserna till fromma för de boende på Holmön.

Genomförande

- Med en positiv befolkningsutveckling är det viktigt att följsamhet finns när det gäller offentlig service. Bli det fler barn och barnfamiljer uppstår behov av skola och barnomsorg.
- Andelen äldre ökar och ställer krav på en förutseende äldreomsorg.
- Med ökad befolkning uppstår behov av lokaler för skola och barnomsorg. Umeå kommun bör inte sälja ut, utan istället behålla, skolfastigheten i Holmöns bykärna för framtida behov. Under en period kan lokalerna användas som företagspark för enskilda företagare. I nuläget nyttjas fastigheten som samlingslokal.

3.6 Fast bredband

Holmön behöver ett fast bredband. Dagens trådlösa kommunikationslösning för IT är inte tillräcklig, allra minst om man siktar på att få till stånd någon form av verksamhetsutvidgning på ön. Det kan vara möjligt att få till stånd en fast förbindelse i samband med en eventuell vindkraftetablering, något som givetvis bör bevakas och följas upp. Bredbandsprojekt är för övrigt projekt som i regel uppbär stöd från det nationella Landsbygdsprogrammet (Jordbruksverket/Skogsstyrelsen).

Genomförande

- Holmön behöver en bättre IT-förbindelse. En eventuell etablering av vindkraft på Holmön kan bidra till en lösning av frågan.

3.7 Viktigt att Holmöns unika och speciella förutsättningar beaktas av statliga, kommunala och andra organ i frågor som rör Holmön

Holmön och Holmöarkipelagen har med sitt unika och även utsatta geografiska läge i Kvarken speciella förutsättningar att klara de krav som kan förväntas av ett modernt samhälle i dagens Sverige. Detta förhållande måste beaktas av statliga, kommunala och andra organ som i ett eller annat avseende kommer att hantera frågor rörande Holmön. Det är viktigt att det som är unikt för Holmön kan lyftas fram och hanteras som den stora tillgång det bör vara för samhället i övrigt, både som boende- och verksamhetsmiljö och som rekreations- och upplevelsemiljö.

4. Målsättningar- i sammanfattning

Övergripande målsättning

- Det ska vara möjligt att bo, arbeta och bedriva verksamheter på Holmön. Likaså ska det vara möjligt att ha daglig arbetspendling till/från fastlandet.
- Det stora värdet av Holmöns unika natur- och kulturmiljö ska tillvaratas, utvecklas och marknadsföras för besöks-, rekreations- och turiständamål för såväl lokala, regionala som andra målgrupper.”

Befolkningutveckling

- Bofast befolkning på Holmön. Minst 100 personer i en nära framtid.

Bebyggelseutveckling

- Ökad bebyggelse för året runt- och fritidsboende på Holmön

Näringslivsutveckling

- Näringsverksamhet ska främjas.
- Holmön ska vara målpunkt för turism och stärka sin ställning som besöks- mål i Umeå kommun.
- Ökad synlighet genom satsning på marknadsföring.
- Värdefullt vore även att söka skapa bättre möjligheter för den som är intresserad att återuppta gamla sysslor som småskaligt fiske och jordbruk. Detta som del i försörjningen och som bidrag till att hålla landskapet öppet och föra traditioner vidare. Ett sätt kan vara att påverka gällande regelverk.

Utveckling av kultur- och naturmiljö

- Omsorg och hänsyn ska tas till Holmöarnas unika natur- och kulturvärden.

Utveckling av infrastruktur

- Grundläggande tillgång till viktiga samhällsfunktioner.

Utveckling av offentlig och kommersiell service

- Grundläggande tillgång till offentlig service.

